

Juozapo Albino Herbačiausko laiškas Baliui Sruogai, 1933-02-09, Kaunas

Gerbiamasai! / Pranešu Jums, kad žadėto straipsnio nerašau, nerašysiu, Jums neduosiu.

Gerbiamasai!

Pranešu Jums, kad žadėto straipsnio nerašau, nerašysiu, Jums neduosiu. Aš likviduojuosi [1]! Man jau laikas! Naikinu tai, ką parašiau! Kad nieko po manęs neliktų! Tik legenda...

Kodėl taip darau? 9 metus tuščiai apie tai kalbėjau! [2] Gana tuščių kalbų, dar tuštesnių aiškinimų!.. Visuomenės šulai, tautos vadai bei vergai, jaunimo pedagogai labai gerai žinojo ir žino, ką J. A. H-ui darė ir daro! Ir J. A. H-as žino, ką daro...

Komedija baigta! Be apeliacijos!..

Spaudžiu Jūsų ranką

J. A. Herbačiauskas

KOMENTARAI

[1] 1932 m. „balandžio mėnesį [Vytauto Didžiojo] universitete kilo eilinis skandalas, dėl kurio lektoriui Herbačiauskui teko palikti universitetą. Šį sykį skandalo priežastimi tapo „Naujojoje Romuvoje“ išspausdintas straipsnis „Mūsų teatro opiausiuoju klausimu“, kuriame buvo pavartotas terminas „sruogizmas“, reiškiantis „maniją anonimiškai „apsidirbti“ su savo priešu, prieš tai gerokai jį apšmeižus“. Profesorius Balys Sruoga, išsikeičęs dėl naujai nukalto termino, pasiskundė dekanui Vincui Krėvei ir pareikalavo, kad Herbačiauskas atšauktų savo žodžius. Pastarasis atsisakė tai padaryti, teigdamas, jog gali įrodyti savo teisybę. Sruoga kilusį konfliktą mėgino spręsti taikiai, su trečiųjų asmenų teismo pagalba, tačiau Juozapas Albinas pareiškė, kad universitete nėra tokiam teismui tinkamų sąžiningų žmonių. Balandžio 29 d. tuo klausimu sušauktame Humanitarinio fakulteto tarybos posėdyje buvo nutarta, kad lektoriaus Herbačiausko pareiškimai spaudoje, jo užgauliojantys laišakai įvairiems asmenims, taip pat vulgarūs pasisakymai per paskaitas demoralizuoja jaunimą. Lektorius buvo išpėtas, kad tai daugiau nepasikartotų, nes priešingu atveju jam teksią palikti universitetą. Sužinojęs apie šį nutarimą, Herbačiauskas jam būdingu stiliumi atsakė, jog elgsis pagal savo sąžinę ir pareiškė išėinąs iš universiteto, tokiu būdu protestuodamas prieš fakulteto tarybos nutarimą. Iškviestas pasiaiškinti pas rektorių Vincą Čepinskį, rašytojas, anot liudininkų, kalbėjo „neleistinu tonu“, todėl dar tą pačią dieną (gegužės 9 d.) jo prašymas išeiti iš darbo buvo patenkintas. Universiteto studentai surengė susirinkimą, kuriame išreiškė paramą lektoriui, tačiau tuo viskas ir pasibaigė. Nuo rugsėjo universitete lenkų kalbą dėstė nauja lektorė Jeleną Szwejkowska (Šveikauskaitė). Tikriausiai nesitikėjęs tokios staigios konflikto atomazgos, Herbačiauskas labai išsikeičė ir puolė rašyti straipsnius į įvairius laikraščius, kaltindamas rektorių ir fakulteto tarybą susidorojimu. Sužinojęs, kad prezidentas Antanas Smetona jam skyrė 400 litų pensiją, jos atsisakė, teigdamas, jog negali priimti tokios mažos pensijos, nes jo nuopelnai Lietuvai yra nepalyginamai didesni. Laiškuose įvairiems asmenims ir organizacijoms rašytojas skundėsi, kad iš jo atėmė paskutinį duoną kąsnį, netgi grasino išvažiuosiąs į Vilnių ir nusižudysiąs. Apie 1933 m. Herbačiausko galvoje subrendo mintis išvažiuoti iš Lietuvos“ (Vaiva Narušienė, „Juozo Albino Herbačiausko ruduo“, in: *Naujasis židinys*, 2006, Nr. 11, p. 459–460).

[2] Juozapas Albinas Herbačiauskas devynerius metus gyveno Lietuvoje (1924–1933), VDU Kaune dėstė lenkų kalbą ir literatūrą. „Nusivylęs jo radikalių užmojų tinkamai neįvertinusia Lietuvos visuomene ir valdžia, 1933 m. išvyko į Lenkiją“ (Ramutis Karmalavičius, „Herbačiauskas Juozapas Albinas“, in: *Lietuvių literatūros enciklopedija (LLE)*, Vilnius: LLTI, 2001.